

ROMA İMPARATORLUĞU'NU YÖNETEN SURIYELİ KADINLAR

MEHMET ALİ KAYA

Roma'nın Severuslar hanedanı dönemi (İ.S. 192-235) tarihinin dikkat çeken önemli özelliklerinden birisi, imparatorluk yönetiminin Romalı olmayan yabancıların elinde kalmış olmasıdır. Bu sülalenin ilk imparatoru Septimius Severus, Afrika kökenliydi¹. Dilindeki Fenike aksanı onun bu yönünü özellikle vurgulamak için eskiçağ kaynaklarında anıldı². Roma imparatorluğunu yöneten diğer yabancılar, Syria Eyaleti'nin Emesa kentinde Güneş Tanrısı Elagabal'ın başrahipliğini yapan Iulius Bassianus'un iki kızı ve onlardan olan torunlarıydı. Septimius Severus öldükten sonra bu başrahibin kızları ve kız torunları imparatorluk yönetiminin en etkili isimleri oldular³. Onlar yalnızca yabancı olmalarıyla değil, aynı zamanda kadın olarak imparatorluk yönetiminin etkin isimleri olmalarıyla da önemlidirler. Çünkü Romalılar, kısmen öne çıkan Nero'nun annesi Agrippina hariç, devlet yönetiminde kadın etkinliğine alışık değildiler.

Emesa kentinin başrahibi Iulius Bassianus'un iki kızından küçüğü olan Iulia Domna⁴, İ.S. 187 yılında Roma İmparatorluğu'nun Gallia Lugdunensis Eyaleti'nde valilik yapan Septimius Severus adlı bir generaliyle (=proconsul) evlendi⁵. Bu general, İ.S. 193 yılında Roma imparatoru oldu⁶. Böylece başkent Roma'daki imparatorluk sarayının kapıları, Suriyalı kadınlardan ilki olan Iulia Domna'ya açılmış oldu. Ancak başkent Roma'daki imparatorluk sarayının yeni hanımefendisi, hiç tanımadığı, yabancı olduğu bir kültürün insanların yaşadığı mekândaydı şimdi. Doğal olarak burada kendisini yalnız hissedecekti. Bu nedenle o, ablası Iulia Maesa'yı Roma'ya getirdi. Fakat Iulia Maesa yalnız olmadığı için, başkente gelen

¹ SHA, *Severus I.* 1 vd. Onun orijinal adı P. Septimius Geta'dır. Bk. *CIL VIII* 19493.

² SHA, *Severus XIX.* 9-10. Ayrıca bk. DURANT 1944, 621. BIRLEY 1999, 35.

³ Iulia Domna, Iulia Maesa, Iulia Soaemias ve Iulia Mamaea'nın akrabalığı konusunda bk. Cassius Dio, *Rhomaika LXXIX* 30.2.

⁴ BIRLEY 1999, 72. Herodianus, V.3.2 vd.

⁵ SHA, *Severus III.9.* Cassius Dio, *Rhomaika LXXV. 3.1* vd. Ayrıca bk. BIRLEY 1999, 75, 115.

⁶ Herodianus, II.9.11 vd. Ayrıca bk. BIRLEY 1988, 97 vd.

Iulius ailesi fertlerinin sayısı birden bire arttı. Iulia Domna ve Iulia Maesa ile birlikte başkente gelen Iulius ailesinin diğer fertleri şunlardı: Maesa'nın eşi Iulius Avitius Alexianus, onların kızları Iulia Soaemias⁷ ve Iulia Mamaea. Son ikisi evlenince aileye iki erkek daha dâhil oldu⁸.

Bize kadar ulaşan eskiçağ kaynaklarında⁹ Septimius Severus'un ikinci karısı¹⁰ olan Iulia Domna ile evliliği hakkında bir nokta öne çıkmış gibi görünmektedir. Bu, onların evliliğinin arkasındaki tanrısal iradedir. En azından Septimius Severus ve eşi Iulia Domna, bu tanrısal iradeye, yani kendilerini imparatorluk sarayına oturtan gücün tanrılar olduğuna halkı inandırmak istemişlerdir. Anlatılan hikâyeye göre Iulia Domna'nın yıldız falı, onun bir kralla evleneceğini söylemiştir¹¹. Bu kehaneti Septimius Severus, Suriye'de lejyon komutanı olarak bulunduğu sırada duymuş¹² ve belli ki yıldız falına, büyüye, rüyalara çok itibar eden geleceğin imparatoru bundan etkilenmişti. Çünkü Septimius Severus, Paccia Marciana¹³ adlı ilk karısını vali olarak bulunduğu Gallia Lugdunensis'te yitirdikten sonra Iulia Domna'nın eş olarak kendisine uygun olup olmadığını öğrenmek için yıldız falına baktırmış, sonuç olumlu olunca onunla evlenmiştir¹⁴. İ.S. 187 yılında gerçekleşen bu evlilikten Septimius iki erkek evlat sahibi oldu. Aralarında yalnızca on bir aylık bir yaş farkı olan bu çocuklardan il-

⁷ İsim, kaynaklarda farklı farklıdır. Syria dilinde *Subaim* olması muhtemelen olan Soaemias'a, Yunanca'da *Soaimis* (bk.Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX. 30.2 vd.) denilmiştir. SHA'da ise *Symiamira* (*Macrinus* 9.2 vd.) diye söz edilir.

⁸ Iulia Domna'nın kız kardeşi ve kız kardeşinin kızları için bk. Dio Cassius, *Rhomaika* LXXIX 30.2. Damatlar için bk. aşağıda dn. 28 vd., 51 vd., 85.

⁹ Bu kaynakların dikkate değer olanının sayısı üçtür. Birisi Cassius Dio, ikincisi *Scriptores Historiae Augustae* (=SHA) ve üçüncüsü Herodianus'tur.

¹⁰ İlk karısı Paccia Marciana muhtemelen Lepcisli idi. Paccia Marciana ile ilgili daha fazla bilgi için bk. SHA, *Severus* III.1 vd., 8 vd. BIRLEY 1999, 52, 72, 75, 149, 225.

¹¹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXV.3.1 vd. SHA, *Severus* III.9. BIRLEY 1999, 72 vd., 75 vd. Septimius, arkasında tanrısal iradeyi imparator olmasında da görür. Bu anlamda ilk işaretlerden birisi Suriye'deyken Zeus Belos'u ziyaret edip ondan geleceği ile ilgili danıştığında ortaya çıkar. Orada Orakl'ın cevabı Homeros'un Agamemnon'u tanımlayan iki dizesiydi. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII. 8.6. (=Homeros, *İlyada* 2.478 vd.). Daha sonra gördüğü rüyaları, baktığı falları (bk. Herodianus, II.9.4 vd. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIV.23.1 vd., LXXV.14.3 vd.) kendisine aynı hedefi gösteren işaretler olarak yorumladı. Herodianus da onun kendisini imparator ilan etme kararını vermede gördüğü rüyaların, gelecekle ilgili haberler veren Orakl ve diğer işaretlerin etkili olduğunu, ona cesaret verdiğini yazmıştır. Bk. Herodianus, II.9.3 ve 7.

¹² Septimius Severus'un Syria'daki Lejyon komutanlığı konusunda bk. BIRLEY 1999, 62 vd.

¹³ Paccia Marciana için bk. Yukarıda dn.10.

¹⁴ SHA, *Severus* III.9. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXV 3.1 vd. Evlilik ile ilgili geniş bilgi için bk. BIRLEY, 1999, 75 vd.

kine Bassianus, ikincisine Geta adı verildi¹⁵. Bu isimlerden ilki anne tarafından, ikincisi baba tarafından alınmıştı. Ancak *Bassianus* adı, onun daha sonra alacağı resmi adı *Antoninus* ile takma adı olan *Caracalla*'nın gölgesinde kalacak ve kullanılmayacaktır.

Septimius Severus'un Roma imparatoru olmadan önceki son görevi Yukarı Pannonia Eyaleti valiliği idi¹⁶. İ.S. 193 yılında, Pannonia'daki lejyonları tarafından imparator (=Augustus) ilan edildiğinde¹⁷ karısı ve henüz altı ve yedi yaşlarında olan oğulları Pannonia'daydı. Iulia Domna, imparator ilan edilen eşinin sonraki eylemleri, sefer ve savaşları sırasında, yani Pescennius Niger'e karşı yapılan savaşlar sırasında Anadolu'da, Britanya valisi Clodius Albinus'a karşı yapılan savaşlar sırasında Gallia'da, Mezopotamya kavimlerine, Araplara ve Parthlara karşı savaşlar sırasında Doğu'da bulundu¹⁸. İmparatorun son seferi Britanya'ya olmuş ve Iulia Domna yine ona eşlik etmişti¹⁹.

Iulia Domna, seferlerden başka imparatorun resmi olan her icraatında da yanındaydı. Fakat hiçbir zaman onun astı konumundan daha ileriye gitmedi²⁰. İ.S. 202 yılından itibaren imparator'un en güvendiği, en yakın adamı konumuna gelmiş bulunan Praetorio Praefectus'u Plautianus²¹, öyle görülüyor ki bir süre Iulia Domna'nın gücünü gölgeledi²². Bu sırada Iulia Domna, kendisini edebiyata verdi. Zamanın ünlü edebiyatçı ve filozoflarını etrafında topladı ve onları himaye etti²³.

¹⁵ SHA, *Severus* III.9. Cassius Dio, *Rhomaika* 77.6.1.

¹⁶ Herodianus, II.9.2. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIV 14.3 vd.

¹⁷ Herodianus, II.9.11;10.9. SHA, *Severus* V.1.

¹⁸ BIRLEY 1999, 108 vd., 115 vd., 129 vd., 135 vd.

¹⁹ Septimius Severus'un Britanya seferi için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII. 11-17. Herodianus, III. 14.3 vd. BIRLEY 1999, 170 vd.

²⁰ Argentarius (=Bankerler) kemeri üzerindeki bir kabartmada bir sunu sırasında görülen Iulia Domna eşinin yanındadır, ama önünde değildir. Bu kabartmada Iulia Domna, başında bir Syria peçesi ve bir taç ile resmedilmiştir. Ayrıca burada o, ellerini avuçları gökyüzüne açık şekilde yukarıya kaldırmış dua ederken tasvir edilmiştir. Bk. Grant 1996, 46.

²¹ Plautianus'un gücü konusunda bk. BIRLEY 1999, 137, 138, 141, 162 vd. .

²² Plautianus'un Iulia Domna'ya düşmanlığı konusunda bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVI. 15.3-6.

²³ BIRLEY 1999, 141, 162. GRANT 1996, 46. Casius Dio'ya göre (= *Rhomaika* LXXVI. 15.3-4) Septimius Severus'un külleri altın bir urne içinde Roma'ya götürüldü. SHA'ya (= *Severus* 24.1-2) göre Roma'ya götürülen Septimius Severus'un cesedi idi.

Iulia Domna hakkında erkeklerle rasgele ilişki kurduğu söylentisi çıkarıldı ve akraba ile zina suçlamasıyla kirletilmek istendi²⁴. Ancak tüm bunlara rağmen onun imparator üzerindeki etkisi azalmadı. Fakat onun imparatorluk yönetimindeki etkisi, eşi Septimius Severus sağken değil, o öldükten sonra daha fazlaydı.

Britanya'dan anneleri Iulia Domna ile birlikte babalarının külünü Roma'ya getiren iki oğul arasındaki kavga, büyük olan Caracalla'nın küçük olan Geta'yı öldürmesiyle son buldu²⁵. Caracalla, tek başına imparator olarak kalmış olduğu sürenin büyük bölümünü Doğu'da geçirdi. Bu arada devletin askeri olmayan tüm resmi işlerinin yönetimini annesine emanet etti. İmparatoriçe, özellikle imparatora gelen mektupların açılıp okunduğu ve yanıtlandığı büro (=ab epistulis) ile şikâyetlerin dinlendiği büronun (=a libellis) başkanlığını hiç kimseye bırakmadı²⁶. Iulia Domna'nın Caracalla zamanındaki siyasi gücü, onun sahip olduğu şu unvanlarıyla halka ve orduya yansıtılmıştır: *mater senatus* (=Senatonun anası), *mater castorum* (=ordugâhın anası) ve *mater Patriae* (=vatanın anası)²⁷.

Julia Maesa, Septimius Severus'un lejyon komutanıyken Emesa'ya yapmış olduğu ziyareti sırasında, henüz evli değildi. Ancak o, galiba bir atlı subay olan C. Iulius Avitus Alexianus ile nişanlıydı. Belki Alexianus, Septimius Severus'un Emesa'ya gidişine rehberlik etmişti. Ancak bunlar yalnızca birer tahmindir²⁸. Çünkü onun yaşamı hakkında bize kadar ulaşan bilgiler azdır. Hatta onun adının doğruluğu bile tartışmaya uygundur. Çünkü Cassius Dio, ondan hep Iulius Avitus diye söz eder²⁹. Herodianus'a göre Severuslar hanedanının son üyesi olan imparator Severus Alexander'in imparator olmadan önceki adını, yani Alexianus adını ondan almıştır³⁰. Öte yandan Iulia Maesa'nın, kariyerine atlı sınıfı mensubu olarak başlayan C. Iulius Avitus Alexianus ile evlendiği kesindir ve muhtemelen bu evlilik, Septimius Severus'un Suriye'deki lejyon komutanlığı sona ermeden önce gerçekleşmiştir. Lejyon komutanı (=legatus legionis) olarak

²⁴ Caracalla ile zina yaptığına ilişkin skandal hikaye için bk. SHA, *Caracalla* X.1; IV.9 ; *Severus* XXI.7.

²⁵ Geta'nın öldürülmesiyle ilgili olarak bk. Herodianus, III.15.6. IV. 3-4.

²⁶ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII.18. 2; LXXVIII.4.2-3. BIRLEY 1999, 191 vd.

²⁷ MATTINGLY-SYDENHAM 1936, 273 No. 380.

²⁸ Septimius Severus'un evlilik teklifini Lugdunum'dan Syria'daki Iulia Domna'ya ileten kişi Iulius Avitus'tu. Bk. BIRLEY 1999, 76.

²⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII.30.2.

³⁰ Herodianus, V.7.3.

atanmadan önce senato üyeliğine seçilen C. Iulius Avitus Alexianus, daha önce atlı olarak (=procurator), ilki *tres militiae*, ikincisi Ostia limanında hububat işleri (=ad annonam Ostiis) olmak üzere iki önemli resmi görevi yürütmüştü³¹.

Iulius ailesinin bu büyük damadının, yani C. Iulius Avitus Alexianus' un terfisi, Iulia Domna'nın eşi imparator olduktan sonra oldu. Onun terfilerinin arkasındaki güç, hiç kuşkusuz Iulia Domna'ydı. Caracalla zamanında Asia Eyaleti valiliği yapan Iulius Avitus'un bu görevinden sonra yükselişi durdu, hatta tenzili rütbe oldu. Çünkü o, Asia Eyaleti valiliğinden sonra, Caracalla'nın öldürülmesinden kısa bir süre önce Kıbrıs'a özel görevli olarak gönderilmişti. Kıbrıs'ta son resmi görevini yapmış olan Avitus, yaşlılık ve hastalıktan ölmüştür³².

Iulius Avitus'un proconsul olarak Asia Eyaleti valiliği yaptığını ve sonra Kıbrıs'ta görevlendirildiğini Cassius Dio'nun Xiphilinus'tan aktarmış olduğu bilgilerinden öğreniyoruz³³. Ancak onun bu görevleri hangi tarihlerde yaptığını bilmiyoruz. Çünkü bu bilgiyi veren kaynağımız kesin bir tarih vermez. Birley, onun Septimius Severus zamanında, İ.S. 199 yılında consul suffectus seçildiğini söyler³⁴. Cleve, bu tarihi doğru kabul ederek Avitus'un Asia valiliğini 214-215 yılına tarihler³⁵. Böylece, diğer görevinin tarihi de kendiliğinden ortaya çıkar: O, İ.S. 216'da Kıbrıs'taydı. Bu tarihin bize verdiği fikir, en azından Asia Eyaleti valiliğinden sonraki atamaları yapan kişi Caracalla değil, Iulia Domna olduğudur. Çünkü bu tarihte Caracalla, Mezopotamya'daydı ve Iulia Domna, oğlunun kendisine emanet ettiği devlet yönetimiyle ilgili günlük işleri Bithynia'daki geçici karargâhında yürütüyordu³⁶. Açıkçası, Avitus'un Asia valiliğinden sonra Kıbrıs gibi küçük eyalette görevlendirilmesi olağan değildir. Avitus'un devletin sivil yönetimini elinde bulunduran Iulia Domna ve Iulia Maesa tarafından Kıbrıs'a gönderilmek suretiyle etkisizleştirilmiş olması, olağan dışılığın açıklaması için daha uygun bir açıklama gibi görünmektedir. Ga-

³¹ BIRLEY 1999, 223.

³² Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII.30.2-4. Ayrıca bk. CLEVE 1998, 199. BIRLEY 1999, 192.

³³ Bk. yukarıda dn. 29 vd.

³⁴ BIRLEY 1999, 134.

³⁵ CLEVE 1998, 199. Barns'a göre ("Proconsuls of Asia Under Caracalla". *Phoenix* 40 (1986), 202 vd.) onun valiliği 216/17'dir. Fakat bu tarih, Iulius Avitus'un Asia Eyaleti'nden Kıbrıs'a özel görev gibi önemsiz sayılacak bir göreve atanmasının nedenini açıklamayı zorlaştırmaktadır.

³⁶ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVII.18.3.

liba o, daha önce belirtmiş olduğumuz gibi Kıbrıs'tan dönmedi ve orada öldü³⁷.

Iulia Domna ve Iulia Maesa, Iulius Avitus'un devlet yönetiminde etkin bir mevkide olmasını istemedilerse neden senatörlüğe kadar yükselmesini sağladılar? Bu sorunun yanıtı öyle görülüyor ki Iulia Maesa'nın yükselişiyle ilgiliydi. Zira Iulia Domna'nın en yakınındaki kişi olarak Maesa'nın atlı sınıfından senato sınıfına terfisi gerekiyordu. Iulius Avitus senatörlüğe terfi edince Iulia Maesa da onun eşi olarak Iulia Domna ile birlikte aynı sınıfın mensubu oldu. Septimius Severus sağken zaten bağımsız hareket etme imkânı olmayan Iulius Avitus'un Caracalla zamanında Iulia Domna ve Iulia Maesa'nın yanında olmayışının nedeni bu olsa gerektir.

Iulia Domna, oğlu Caracalla'nın Doğu'da Parthlara karşı yapmayı planladığı seferin hazırlıklarıyla meşgul olduğu sırada Praetorio Praefectus'u Macrinus'un tezgâhladığı bir suikasta kurban gitti³⁸. Onun öldürülmesinden kısa bir süre sonra Macrinus, Doğu'daki Roma lejyonlarınca imparator ilan edildi³⁹. Çünkü Severus ailesinin hayatta olan hiç bir üyesi yoktu. Roma'nın yeni imparatoru Macrinus, imparator ilan edildiğinde Caracalla'nın annesi Iulia Domna, Antiokheia (=Antakya)'da idi. Macrinus, Caracalla'nın küllerini annesi tarafından gömülsün diye oraya gönderdi⁴⁰.

Iulia Domna, tahtı Macrinus'a vermemek için bir çaba harcadı mı? Herodianus'a itibar edilecek olursa bu sorunun yanıtı, "hayır" olur. Zira ona göre Iulia Domna, Caracalla öldürülünce kendiliğinden ya da zorlama dolayısıyla intihar etti⁴¹. Fakat, en azından Caracalla'nın öldürülmüş olduğu haberine başkentin sevindiğini öğrenmeden önce böyle bir çaba içerisine girmiş olması⁴² daha güçlü bir olasılıktır. Çünkü o, Caracalla öldürülünce her ne kadar Macrinus tarafından nazik davranılmış olsa da alışık olmadığı biçimde geri planda kalmıştı. Bu nedenle Macrinus'a karşı

³⁷ Bk. Yukarıda dn. 32.

³⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII.5.4. Herodianus, 4.12.1 vd.

³⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* 79.5.5;11.4. Herodianus, IV.13.7 vd. SHA, *Caracalla* VI.7. Ayrıca bk. AKŞİT 1985, 342. MILLER 1971, 50. GRANT 1996, 23.

⁴⁰ Herodianus, IV.13.8. Cassius Dio'ya göre (= *Rhomaika* 77.18.2-4; 78.4.2-3) Iulia Domna, bu sırada Antiokheia'da imparatorluğun sivil işlerini yürütüyordu.

⁴¹ Herodianus, IV.13.8.

⁴² Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII.23.1.

entrika çevirmeye başladı¹³. Fakat başkent Roma'da Caracalla'nın ölümünün sevinçle karşılandığını öğrenince çok şaşırın Iulia Domna'nın başkentten gelen haberler üzerine mücadele edecek gücü kendisinde bulmayacağı kesindi. Zira son altı yıl onun için çok talihsiz yıllar olmuştu. Önce kocası Septimius Severus'u kaybetti. Septimius'un ölümüne, yakalanmış olduğu gut hastalığı neden olmuştu. Çok geçmeden küçük oğlu Geta'nın ölümüne tanık oldu. O, büyük oğlu Caracalla'nın ajanları tarafından kollarında öldürülmüştü. Nihayet kardeş katili olan büyük oğlu Caracalla öldürüldü. Artık onda kocasından, oğullarından yoksun bir yaşam sürmek azminin olduğunu düşünmek zordur. Gerçekten söylendiği gibi, yemek yemeyi reddetmek suretiyle yaşamına son vermiş olabilir¹⁴. Eğer öyleyse, devleti yönetmek, imparatorluk sarayında kalmak adına savaşmayı düşünmüş olması olası görünmüyor.

Iulia Domna'nın ablası Iulia Maesa, Macrinus'un imparator ilan edilmesinden sonra babasının evine döndü. 25 yıl ablası ile birlikte başkent Roma'daki imparatorluk sarayında yaşayan Iulia Maesa'nın¹⁵ başkent Roma'yı kızları ve torunlarıyla terk etmesiyle birlikte Severuslar sülalesi iktidarı sona erdi. Fakat bu geçici olacaktı. Çünkü Roma'nın senatör kökenli olmayan yeni imparatoru Macrinus, Iulia Maesa'yı yalnızca özgür değil, aynı zamanda zengin bırakmak hatasını yapmıştı. Yetenekli bir kadın olan Maesa, Emesa'daki güneş tanrısı Elagabal'ın başrahipliği kalıtsal olduğu için bölgede dini liderliğin avantajını iyi kullandı. Iulia Maesa, kızları ve torunlarıyla birlikte Emesa'ya dönünce, iki erkek torununu güneş tanrısı Elagabal'ın hizmetine sundu. Zengin altın, gümüş ve değerli taşlarla donanımlı olan güneş tanrısı Elagabal'ın tapınağı, yalnızca bölge sakinlerinin değil, komşu ülkelerin, hükümdarların itibar ettiği bir tapınaktı. Hükümdarlar tanrı Elagabal'a her yıl armağanlar göndermekte birbirleriyle yarışıyorlardı. Maesa'nın büyük torunu, imparator olduktan sonra Elagabalus adıyla tanınacak olan Varius Avitus şimdi bu tanrının başrahibi olmuştu¹⁶.

Caracalla'nın öldürülmüş olduğu tarihte 14 yaşında olan Varius Avitus, Maesa'nın büyük kızı Iulia Soemias'in oğluydu¹⁷. Iulia Domna'dan

¹³ BIRLEY 1999, 192.

¹⁴ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII 23.1 vd. Herodianus, IV.13.8.

¹⁵ Herodianus, V.3.2; V.8.3.

¹⁶ Herodianus, V.3.3-7.

¹⁷ Herodianus, V.3.3.

daha hırslı olan ve henüz imparatorluk sarayından kovulmuş olmayı hazmedemeyen Iulia Maesa için işte bu torunu Roma imparatorluk sarayını yeniden ele geçirmek adına bir ümit ışığıydı. Varius Avitus'u Suriye'deki lejyonların sevmesinin sağlanması, imparatorluk tahtının ele geçirilmesinde çok önemli bir merhaleydi. Bunu da sahip olduğu zenginlikle yapabildi. Hiç kuşkusuz o, Septimius Severus'un ölmeden önce oğulları için sarf ettiği şu sözlerden haberdardı: *Anlaşın, askerleri zengin edin, diğer insanların bir önemi yoktur*⁴⁸. Iulia Maesa, bu sözlerin ne anlama geldiğini bilecek kadar devletin içindeydi.

Daha sonra başrahipliğini yaptığı tanrının adıyla, yani Elagabalus olarak tanınacak olan Varius Avitus, Iulia Maesa'nın büyük kızı Iulia Soaemias'ın Sextus Varius Marcellus isimli bir adamdan olan oğluydu⁴⁹. Iulia Soaemias'ın Marcellus ile evliliğinin ne zaman gerçekleştiği sorusuna kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Ancak bu evliliğin İ.S. 203 yılından daha geç bir tarihte olamayacağı kesindir. Çünkü gelecekte Elagabalus adıyla ve Roma'nın rahip-imparatoru olarak tanınacak olan Varius Avitus (Bassianus)'un doğumu en erken İ.S. 203 yılının Ağustos ayına tarihlenmiştir⁵⁰.

Kayın validesi Iulia Maesa'nın eşi gibi devlet hizmeti kariyerine atlı (=Eques) olarak başlayan Iulia Soaemias'ın kocası Sextus Varius Marcellus, Syria Eyaleti'nin bir kenti olan Apameia'da doğmuştu⁵¹. Onun devlet hizmetindeki resmi görevleri kronolojik sırayla şunlardı: *Procurator aquarum* (Roma'da; imparator Doğu'dayken)⁵²; *procurator provinciae Britanniae* (Albinus'un öldürülmesinden sonra)⁵³; *procurator rationes privatae* ve *Vice praefectorum praetorio et urbi* (Septimius Severus Britanya'dayken)⁵⁴. Caracalla tarafından, Iulia Maesa'nın eşi gibi, senato üyeliğine seçilen Sextus Varius Marcellinus, son olarak Numidia Eyaleti'nin Praesides'i olarak görev yaptı⁵⁵. Burada saydığımız ilk resmi görevini en geç

⁴⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVI.15.2.

⁴⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII.30.2.

⁵⁰ Cassius Dio'ya göre (= *Rhomaika* LXXIX.20.2) 204 yılının Mart ayında doğmuştur. Bk. MILLER 1971, 51. BIRLEY 1999, 224. GRANT 1996, 24.

⁵¹ Apameia, Emesa krallık iken bu krallığın bir kentiydi. Bk. CLEVE 1998, 200.

⁵² Herodianus, V. 3.3 (dn.2 : İ.S. 195/196 yılında). Ayrıca bk. CLEVE 1998, 200.

⁵³ Herodianus, V. 3.3 (dn.2). Ayrıca bk. PFLAUM 1961, 639 vd. (İ.S. 197 yılına tarihlendi. Ancak daha uygun olan tarih İ.S. 199-201 yılları arasındır. Bk. BIRLEY 1999, 305.

⁵⁴ Herodianus, V. 3.3 (dn.2). Ayrıca bk. HOWE 1942, 17. CLEVE 1998, 200.

⁵⁵ Herodianus, III.10.2.

İ.S. 196 yılında yapmış olması gereken Marcellinus'un Britanya valiliğinin tarihi kesin olarak bilinmiyor. Latince konuşan bu Roma eyaletinin ilk Doğu kökenli valisi olan Marcellinus'un atlı olarak Roma'da üstlendiği son görevine Britanya valiliğinden çok sonra atanmamış olması gerekir. Fakat onun Roma'daki görevi, yani *ratio privata* yöneticiliği ile ilgili tarih de ne yazık ki kesin değildir. Muhtemelen bu göreve o, Septimius'un Doğu'ya ve Afrika'ya yaptığı iki kısa seyahati süresince (İ.S. 202-204) atanmıştı⁵⁶. Çünkü bu ziyaret için imparator, ailesinin yanı sıra Praetorio praefectus'u ile kent praefectus'unu da yanına almıştı. Bu nedenle kentin yönetiminin aileden sayılan birisine, yani Soaemias'ın kocası Sextus Varius Marcellinus'a emanet edilmiş olması doğaldır⁵⁷. Hiç kuşkusuz bu son atamada, yine Suriyeli kadınların imparator üzerindeki etkisi büyüktü. Iulia Domna'nın en azından yeğeni Soaemias'ın senator eşi olmasını sağlamak amacıyla bu damadın da senatörlüğe kadar yükselmesini istemesi doğaldır.

Sextus Varius Marcellinus'un senato üyesi seçilmiş olduğu bilinmektedir. Fakat o, hiç consullük yapmadı⁵⁸. Oğlu Elagabalus'un imparator ilan edilmiş olduğu İ.S. 218 yılında ölen Marcellinus'un da yükselişine bu nedenle kasten izin verilmemiş olduğunu düşünebiliriz. Onun terfisinin önünü açmayan güç, hiç kuşkusuz Suriyeli kadınlardı. Çünkü Septimius Severus'un bir akrabasının (=Plautianus) Praetorio Praefectus'u olarak saraya ve imparatora çok yakın olmasının kendisini nasıl yıpratmış olduğunu unutmamış değildi. İşte bu nedenle Iulius ailesinin ikinci damadı da imparatorluk yönetiminin en üst mevkisine çıkabilme olasılığı consul seçilmeyerek ortadan kaldırıldı.

Marcellinus'un senato üyeliğine seçilmesi, İ.S. 204 yılından daha erken, İ.S. 211 yılından daha geç bir tarihte gerçekleşmiş olmasa gerektir. Aslında Roma'daki görevi dikkate alındığında İ.S. 204 yılı uygundur. Ancak bu tarih Yüzyıl Oyunları'nın (=Ludi Saecularis) kutlanmış olduğu tarihtir ve biz bu oyunlar kutlanırken Iulia Soaemias'ın atlı sınıfından evli kadınların ayinine başkanlık ettiğini biliyoruz⁵⁹. Bu nedenle Soaemias'ın kocası bu tarihte senatör değil, hâlâ atlıydı. İ.S. 211 yılı ise, Roma'daki

⁵⁶ CLEVE 1998, 200, dn. 15.

⁵⁷ HOWE 1942, 17. CLEVE 1998, 200.

⁵⁸ CLEVE 1998, 202 n.17.

⁵⁹ BIRLEY 1999, 158.

son resmi görevini İ.S. 202-203 yıllarında yaptığı dikkate alındığında geç bir tarih sayılabilir. Çünkü iki tarih arasında yedi veya sekiz yıl vardır ki, bu oldukça uzun bir süredir. Ancak Soaemias, hırslıydı. Bu nedenle kızını iyi tanıyan Iulia Maesa, onun senatör eşi konumuna yükselmesini uygunlaşması açısından geciktirmiş olabilir.

Marcellinus'un terfi etme olasılığı, Caracalla'nın ölümünden sonra tamamen ortadan kalktı. Çünkü Caracalla'nın katili, Roma'daki imparatorluk sarayının Suriyeli kadın sakinlerini erkek akrabalarıyla birlikte başkent Roma'dan kovdu⁶⁰. Artık Severusların iktidarı sona ermişti. Fakat yıllarca Roma'daki imparatorluk sarayında kız kardeşi Iulia Domna ile birlikte yaşayan Iulia Maesa, imparatorluk yönetimini Macrinus'a bırakmaya niyetli değildi. Bu nedenle Severus hanedanının hükümranlığına, Caracalla'nın oğlu olduğu iddiasıyla tahta çıkacak olan Iulia Maesa'nın torunu Elagabalus sayesinde yalnızca kısa bir süre ara verilmiş olacaktır.

Daha önce belirtmiş olduğumuz gibi Caracalla ve Iulia Domna öldükten sonra, Iulia Soaemias ve Iulia Mamaea adlı iki kızı ve torunlarıyla birlikte Syria'ya dönmüş olan Iulia Maesa⁶¹, Emesa'da, sahip olduğu zenginliğini büyük kızının oğlu olan Varius Avitus'u Roma imparatoru yapmak için harcayacaktı. Güneş tanrısı Elagabal'ın başrahipliğinin kalıtsal olması, Varius Avitus'u bu tanrının tapınağının başrahibi yapmıştı⁶². Iulia Maesa, kız kardeşi Iulia Domna ile birlikte Caracalla'nın katili Macrinus'a imparatorluk tahtını terk etmek zorunda kalınca henüz çocuk yaşta olan büyük torunu Varius Avitus'u (=Elagabalus) imparatorluk tahtı için bir umut olarak gördü.

Iulia Maesa, imparatorluk yönetimini yeniden elde etmeyi başarabilecek kadar yetenekliydi. Amacına ulaşabilmek adına Emesa kenti yakınındaki Roma garnizonu için zenginliğini kullandı. Bu Roma garnizonu düzenli olarak Emesa'daki Güneş tanrısının tapınağına, güya ibadet etmek için, fakat gerçekte genç rahibi seyretmek için gitmeye alışıkular. Onların bazıları zaten firar ederek Maesa'nın himayesine girmişlerdi⁶³. Bu

⁶⁰ Iulia Maesa'ya ülkesine dönüp halkı arasında yaşaması Macrinus tarafından emredildi. Bk. Herodianus, V.3.2.

⁶¹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX 30.4.

⁶² Rahipliğin kalıtsal olduğu konusunda bk. BIRLEY 1999,71 vd.

⁶³ Herodianus, V.3.9. Syria Eyaleti'ndeki Roma lejyonlarından birisi Raphanae'da, diğerleri Antiokheia ve Apameia'daydı. Raphanae'daki Roma lejyonu (=Legio III Gallica) daha sonra Elagabalus ile birlikte Nikomedia'ya transfer edildi. Bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX.7.1-

zamanda Suriye kültürüne artık yabancı olmayan, hatta güneş tanrısı Elagabal'a sempati duyacak kadar içinde bulunduğu çevrenin kültüründen etkilenmiş bulunan Emesa'daki Roma birliklerini mevcut imparator aleyhine kazanmayı başarıp, onları isyana kışkırtması bu nedenle zor olmadı. Hareketini bildik, ama etkili olan bir yönetime, yani imparatorluk tahtının gerçek varisinin maktul imparatorun oğlu olduğu iddiasına başvurmak suretiyle temellendirdi. Kızlarının genç ve çocuk yapmaya muktedir olduğu zamanda, kız kardeşi Iulia Domna ile birlikte imparatorluk sarayında yaşadığı sırada Caracalla'nın kızlarıyla birlikte uyuduğunu⁶¹ söyleyen Iulia Maesa için Varius Avitus'un babasının kim olduğunun bir önemi yoktu. Roma senatörü olan bir babanın ve kendi kızı olan bir annenin namusunun lekeleneyeceğini hiç dikkate almadan bu iddiayı ortaya atan Iulia Maesa, amacına ulaştı. Çünkü Varius Avitus'un Caracalla'nın Iulia Soemias'tan gayri meşru oğlu olduğu söylentisi kısa sürede Suriye'deki Roma lejyonları arasında yayıldı. Emesa yakınındaki Roma birliklerinin nazarında Roma'nın yeni imparatoru artık Iulia Maesa'nın torunu Varius Avitus (=Elagabalus) idi. Bu arada Varius Avitus'u Caracalla'nın oğlu olarak tanıtan söylentinin yayılmasını organize eden Maesa, torununun adını da değiştirmişti. Artık Güneş tanrısının başrahibi Varius Avitus'un adı Bassianus'tu. Bassianus, Caracalla'nın gerçek adydı⁶⁵. Maesa, kızları ve torunlarıyla birlikte, askerlerin korumasında kent yakınındaki Roma birliğinin garnizonuna gittiler ve orada Varius Avitus, Antoninus olarak selamlandı ve ardından ona imparator giysisi olan mor pelerini giydirdiler⁶⁶.

Güneş tanrısı Elagabal'ın genç rahibine zaten dinsel bir saygı duyan Roma'nın Suriye'deki askerlerini Macrinus'a karşı isyana sürükleyenlerin başında Gannys vardı⁶⁷. Julia Soemias'a tutkun olan Gannys'un komutasındaki Roma birlikleri, her ne kadar Bassianus adıyla ortaya çıkarılmış olsa da imparator olduktan sonra bu adını değil, hizmet ettiği tanrının adını [=Elagabal(us)] kullanacak olan genç başrahibi imparator ilan etti-

3 ve daha sonra dağıtıldı. Iulia Maesa, henüz 14 yaşında olan (Herodianus, V.3.3) torunun (= genç rahip Elagabalus'un) imparator ilan edilmesi durumunda Roma birliklerine verilecek armağanın büyük olacağını vaat etti. Bk. Herodianus, V.3.11.

⁶¹ Herodianus, V.3.10.

⁶⁵ DURANT 1944, 623. GRANT 1996, 47 vd., dn.4.

⁶⁶ Herodianus, V.3.12. Cassius Dio'ya göre (*Rhomaika* LXXVIII.31.4) onun imparator olarak selamlanmış olduğu tarih 16 Mayıs 218'dir.

⁶⁷ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX 38.3; LXXX 6.2 vd.

ler⁶⁸. Gannys komutasındaki ordu, Macrinus'un isyanı bastırmak için göndermiş olduğu orduya karşı savaştı ve bu orduyu yendi. Fakat galibiyette en büyük payın sahibi, savaşa bizzat katılan Suriyeli kadınlardı. Ücretli askerler, Macrinus'u görüp duraksayınca Maesa ve Soemias, arabalarından indiler ve gevşemiş orduyu cesaretlendirip, onları zafere götürdüler⁶⁹.

On dört yaşında⁷⁰ (İ.S. 219 yılında) imparator olan Elagabalus, kendisi gibi çok süslü olan büyük annesi, annesi ve teyzesiyle birlikte Roma'ya geldi. Onların arasında Elagabalus'un gerçek babası yoktu. O, Elagabalus'un imparator edilmiş olduğu zamanda ölmüştü⁷¹. Yola çıkan imparator ve ailesinin Suriye'den Roma'ya gelişleri, birkaç ay sürdü. Zira onlar önce Nikomedia (=İzmit)'da soluklandılar. Makedonya'da kışı geçirdiler⁷².

Elagabalus ve ailesinin, yani Roma'daki imparatorluk sarayının Suriyeli kadınları- Iulia Maesa ve onun kızları ile iki torununun Roma'ya girişlerine zafer alayları eşlik etti. Dünyanın en büyük tahtında artık bir Doğulu vardı. Hiç kuşkusuz bu, Doğu'yu, özellikle de Suriye'yi gururlandıran bir sonuçtu. Fakat imparatorun yaşının küçük olması ve küçük yaşta bir tanrının rahibi olmasını sağlayan ağır din eğitimi almış bulunması, onun Roma'da iktidar olmasını engelleyen en önemli kusuruydu. Resmi devlet işleriyle ilgilenmeyi sıkıcı bulan genç imparator, Güneş tanrısının rahibi olmaktan vazgeçmedi. Bu nedenlerle onun büyük annesi Julia Maesa, Roma imparatorluğunun gerçek yöneticisi durumuna geldi.

Julia Maesa, Roma'daki güçlü konumunu, iffetiyle ilgili olumsuz söylentilere rağmen akıl danışılan dirayetli ve saygın bir kadın olarak muhafaza etti. Onu onurlandıran *Pudicitia* (iffet, saflık) lejantlı sikkelerin basılması bundandır⁷³. Kızı Julia Soemias, Elagabalus'un annesi olduğu halde Julia Maesa'nın sahip olduğu olgunluk ve saygınlığa hiç bir zaman ulaşamadı. Elagabalus'un senatoya ilk girişinde senatörlerden istediği ilk şey, annesinin senatoda oturmasına izin verilmesiydi. Fakat onun bu talebi

⁶⁸ GRANT 1996, 47.

⁶⁹ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX 38.4 vd.

⁷⁰ Herodianus, V.3.3.

⁷¹ Elagabalus'un babasının ölümüyle ilgili olarak bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXVIII. 31.2; 34.1. CLEVE 1998, 201 dn.17 ve 18.

⁷² Yolculuk için bk. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX 7.1 vd. LXXIX 39.2 vd. Ayrıca bk. BIRLEY 1999, 193 vd.

⁷³ GRANT 1996, 47.

amacına ulaşamadı. Julia Soaemias, daha önce kadınlar için kurulmuş olan *senaculum*'a (=küçük senato) başkanlık etmekle yetinmek zorunda kaldı⁷¹. Senato toplantılarına katılmaya devam eden Julia Maesa ise imparatorluğun gerçek yöneticisi olmaya devam etti.

Julia Soaemias ile Elagabalus, imparatorluğun başında Romalıların alışık olmadıkları garip davranışlar sergilediler. Tanrı Elagabalus'u sembolize eden siyah bir göktaşı, Emesa'dan Roma'ya getirilmişti. İmparator, bu tanrıyı Romalılar'ın saygı duyduğu diğer tüm tanrılardan üstün tutuyordu. Elagabalus adını almasının nedeni de buydu⁷⁵. Zevk ve eğlencelerinde aşırılık sergiliyordu. Nikâhlı ya da nikâhsız pek çok kadına sahip olmak ve homoseksüel ilişkiler, onun aşırılıkları arasındaki zevkleri⁷⁶. Bir Vesta rahibesini bile zorla tapıntıktan çıkarmış ve onunla evlenmişti⁷⁷. Güneş tanrısının rahibi olarak garip ibadet ve ayinleriyle, Romalıların alışık olmadıkları davranışları, tutarsızlıkları ve dengesizlikleriyle oturduğu tahtın hakkını vermekten çok uzak bir imparator olmuştu. Julia Maesa, torunun sergilediği gariplikler katlanılmaz noktaya gelince, onun alternatifini devreye soktu.

Elagabalus'un alternatifi, kuzenini, yani Julia Mamaea'nın oğlu Alexianus'tu. Julia Maesa, Elagabalus'a Alexianus'u evlat edinmesini tavsiye etti. Güya Alexianus, Caesar olunca devletin resmi işleriyle ilgilenecek ve böylece Elagabalus'un dinsel işlerine ayıracak bol bol zamanı olacaktı⁷⁸. Elagabalus, Julia Maesa'nın tavsiyesine uydu ve on iki yaşındaki kuzenini evlat edinerek Caesar yaptı ve İ.S. 222 yılı Ocak ayında onunla consullüğü paylaştı. Bu arada, Caesar olunca, Alexianus'un adı da Marcus Aurelius Alexander olarak değiştirilmişti. Fakat Elagabalus, onunla rahipliği de paylaşmayı, ondan rahiplik giysilerini ve danslarını yapmasını istedi. Fakat Alexander'ın annesi Julia Mamaea, bunu istemedi. Çünkü ona göre bunlar imparatorlar için utanç vericiydi ve olmaması gerekenlerdi⁷⁹. Öte yan-

⁷¹ DURANT 1944, 623.

⁷⁵ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX 11. 1 vd. GIBBON 1987, 1, 168. BIRLEY 1999, 193 vd.

⁷⁶ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX 8-16; LXXX 13.1 (pek çok kadına sahip olduğu). Ayrıca bk. GRANT 1996, 47.

⁷⁷ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX 9.3.

⁷⁸ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX 17.2 vd. GRANT 1996, 47.

⁷⁹ Onun consullüğünü onaylatmak için senatoya girdiği zaman, evlat edindiği Alexianus için 16 yaşında baba olduğunu, oğlunun da 12 yaşında olduğunu söyleyerek durumun komikliğini ifade etmeye çalışmıştır. Bk. Herodianus, V. 7.4 (ancak burada verilen yaşlar daha

dan Elagabalus, çocukça duygular içinde iyi niyetliydi ve bu yaklaşımların kendisini imparatorluk tahtından indirecek planlı tertibin ilk aşaması olduğunu henüz bilmiyordu. Öğrendiğinde ise iş isten geçmişti⁸⁰. Tertibin ikinci aşamasına, Elagabalus'un Alexander'ın halk arasında giderek artan sevgisini kıskanması ve nihayetinde onu öldürmeye kalkışması üzerine geçildi. Bu kez Elagabalus ve onun annesi Iulia Soaemias öldürülecekti. Elagabalus'un entrikalarının hiç birisini ıskalamayan Iulia Maesa, çok geçmeden amacına ulaştı. Hem kızı Soaemias'ı hem de torunu Elagabalus'u, 11 (veya 13) Mart 222 yılında muhafız alayı askerlerine öldürterek⁸¹ imparatorluğu bir rahip imparatorundan kurtarmış oldu. Roma'nın bütün yollarında sürüklenen Elagabalus'un cesedi, halk tarafından parçalandıktan sonra Tiber Irmağı'na atıldı⁸². Bu arada Iulia Soaemias, anne imparatoriçe olarak *mater Augusti*, *consors imperii* ve *mater senatus* unvanlarıyla onurlandırılmıştı. Muhtemelen onun bu denli öne çıkması, annesi tarafından kıskanılmıştı⁸³.

Roma'daki Muhafız Birliği, Mamaea'nın gerçek adı Julius Gessius Alexianus olan henüz 13 yaşındaki oğlunu imparator ilan etti⁸⁴ ve senato, onun imparatorluğunu derhal onayladı. Genç imparatorun babasının adı, Gessius Marcianus'tu. Fakat onun hakkındaki bilgiler çok sınırlıdır. Yaşamıyla ilgili bilgilerden birisi, Syria'daki Akra kentinde doğup büyümüş olduğudur. Resmî devlet hizmetindeki kariyerine ise Iulia Maesa ve Iulai Soaemias'in kocaları gibi atlı olarak başlamış, procurator olarak değişik görevlerde bulunmuş, senatorlüğe kadar yükselmiştir. Iulia Mamaeanın senato sınıfına dahil edilmesi onun sayesinde oldu ve muhtemelen İ.S. 218 yılında öldürüldü⁸⁵.

önceki pasajdakilerle (=V.3.3) uyumlu değildir.) Cassius Dio (*Rhomaika* LXXIX 20.2) ile uyumlu olduğu için ilk pasajda verilenler doğrudur.

⁸⁰ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX 19 İvd. GRANT 1996, 25.

⁸¹ Herodianus, V.7.4-8.8. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXIX. 20.1 SHA, *Elagabalus* XVII.1.

⁸² Herodianus, V.8.9-10. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX 19.4; 20. 2 vd. SHA, *Elagabalus* XVII.4-7. Cesedin Tiber nehrine atılması, suçlular için ölümden sonra uygulanan bir ceza (=poena post mortem) türüydü.

⁸³ Soaemias ile annesi Maesa arasındaki saray kavgası SHA'da (*Elagabalus* XIII-XV) ayrıntılı olarak verilmiştir. Unvanları için bk. Herodianus, V.8.8 (dn.1).

⁸⁴ Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX I 1. Herodianus, VI. 1.1(dn.1). GRANT 1996, 26.

⁸⁵ CLEVE 1998, 202 vd. Iulia Mamaea'nın kocasının adının Gessius Marcianus olduğunu Cassius Dio'dan (= *Rhomaika* LXXVIII.30.3; LXXVIII. 21.4; 31.4; 33.2-34.1) öğreniyoruz.

İmparator olduktan sonra Alexander Severus adını alan Iulius Gessius Alexianus, kuzeni Elagabalus gibi, Emesa'daki Güneş tanrısının rahipliğini yapmıştı⁸⁶. Ancak o, rahip kimliğini imparatorluk sarayına taşımadı. Caesar olunca Elagabalus'un saldırıları nedeniyle atlattığı tehlikeler, onu Romalılar nazarında değerli kılmış, sevimlileştirmişti⁸⁷. Bu yüzden onun devleti yönetmeye değil eğitime ihtiyacı olduğu Romalılarca yadırganmadı. Onun eğitimini Julia Maesa ve Julia Mamaea birlikte üstlendiler. Fakat ilkinin imparator Alexander'in eğitimine katkısı öyle görülüyor ki fazla olmadı. Bu konuda tüm sorumluluk annesi Julia Mamaea'nındı. Çünkü Maesa, Aleksander'in imparator olmasından kısa bir süre sonra, İ.S. 224-226 yılları arasında bir tarihte öldü ve öldükten sonra ona tanrıça olarak itibar edildi. Julia Measa'nın ölüm nedeni bilinmiyor⁸⁸.

Mamaea, Alexander'in yalnızca eğitimiyle değil, çok genç bir imparatorun annesi olarak, gerçek bir imparatoriçe sorumluluğuyla devlet işleriyle de ilgilendi. Artık o, devasa bir imparatorluğa hükmediyordu. Üstelik o, Elagabalus'un öldürülmesinde suç ortağı olduğu için oğlunun emniyetine özen göstermesi konusunda deneyimliydi ve bu yüzden çok temkinliydi. Fakat onun oğluna böylesi düşkün olması, imparatorun devlet yönetimindeki konumunu gölgelemişti. Başka bir ifadeyle devletin gerçek hükümdarı imparator Alexander değil, annesi Mamaea idi⁸⁹. Bu nedenle Aleksander, çoğu kez imparator olarak değil de Mamaea'nın oğlu olarak tanındı. Mamaea'yı "mater Augusti" ve "mater castorum" olarak onurlandıran sikkeler basıldı⁹⁰. Buna rağmen Julia Mamaea hakkında -onun onuruna basılmış yarı övgülü bol sikke ve madalyonlar dışında- fazla bilgi yoktur.

Iulia Mamaea'nın imparatorluk yönetimindeki nüfuzunu en iyi şekilde yansıtan yetkilerinden birisi, İmparator Alexander'in on altı kişiden oluşan danışma meclisini seçmek yetkisiydi⁹¹. Bu sayede Mamaea, imparatorluk politikasının ve yönetiminin kontrolünü elinde tuttu. Hem

⁸⁶ Herodianus, V.3.4.

⁸⁷ Herodianus, V.8.2 vd.

⁸⁸ Herodianus, VI.1.4 (n. 3) BIRLEY 1999, 195. GRANT 1996, 47. Ayrıca Maesa için daha geniş bilgi için bk. ENSSLIN 1971, 56 vd., 63. KETTENHOFEN 1979, 23 vd., 33 vd.

⁸⁹ GRANT 1996, 47 dn. 6. Elagabalus'un imparatorluğu süresince Julia Mamaea için sikke basıldı. MATTINGLY-SYDENHAM 1936, s.95 vd.

⁹⁰ SHA, *Severus Alexander* III 11. GRANT 1996, 47 dn.7.

⁹¹ Herodianus, VI. 1.1 vd. SHA, *Alexander XXXI*.2 vd.

Hıristiyanlarla hem de senato ile iyi ilişkiler kurdu. İstenmeyen ayrıcalıkları almakta ısrarcı olmayarak akıllık etti⁹². Kadınların senatoda bulunmalarını yasaklayan ve bu yasağa karşı gelenlerin kötülük tanrılarına havalesini öneren kanun teklifi onun imparatorluk yönetiminde etkili olduğu bu zamanda yasalaştı⁹³.

İmparator Alexander, annesi Mamaea'nın onayıyla, bir Patricius olan Seius Sallustius Macrinus'un kızı, Sallustia Barbia Orbiana ile evlendi. Fakat bu evlilik, Mamaea'nın oğlunu gelini lehine kaybetme korkusu yüzünden uzun sürmedi. Mamaea, Orbina'nın Augusta unvanı almasını kıskanmış ve Alexander, karısı ve annesi arasında seçim yapmak zorunda kalınca, ikincisini tercih etti. Bu durumda Sallustia Barbia Orbiana'yı bekleyen gelecek önce saraydan kovulmak, sonra sürgün ve nihayetinde ölümdü. Afrika'ya sürülen Sallustia Barbia Orbiana, orada öldürüldü⁹⁴.

Mamaea'nın devlet yönetimindeki etkisi daha sonra azalmadı. Ancak o, devleti hiçbir zaman keyfi bir bencillikle yönetmeye de kalkmadı. Senatörler arasından sevilen 16 kişilik bir danışma kurulunun onayı olmadan önemli hiçbir kararın alınması yönünde bir çaba içinde olmadı. Başkanlığına hukukçu Ulpianus'un getirilmiş olduğu bu kurulu seçme yetkisi daha önce belirtmiş olduğumuz gibi Mamaea'nındı⁹⁵. Bu yetki de göstermektedir ki, imparatorluğun yönetiminde üç isim, yani Mamaea, Ulpianus ve Alexander etkiliydiler.

İmparator Alexander, yaşı ilerledikçe devlet işlerine daha fazla vakit ayırdı ve yönetime ağırlığını koymaya başladı. Doğuştan sahip olduğu iyi huynu eğitimle birleştirmişti. Sabah erken kalkıp dini vecibelerini yapan Alexander, günün büyük bölümünü kurulda devlet işlerini tartışarak geçiriyor, bu arada edebiyat, felsefe ve tarihe de vakit ayırıyordu. Kendisine gelen ricalarla, yazılan mektuplarla ilgileniyor, onlara cevap verebiliyordu⁹⁶. Halk ondan memnundu. Askeri alanda reform yaparak, senatoya ve aristokrasiye eski saygınlığını yeniden vermeyi amaçlıyordu. Fakat bu niyeti ordunun kendisine olan güveninin azalmasına ve nihayetinde ordu desteğinin zayıflamasına neden oldu. İ.S. 230 yılında Persia'da Sasani kralı

⁹² GRANT 1996, 48. ENSSLIN 1971, 58 vd., 67. GIBBON 1987, I, 173.

⁹³ GIBBON 1996, I, 173.

⁹⁴ Herodianus, VI.1.9 vd. GRANT 1996, 48. GIBBON 1987, I, 173.

⁹⁵ Bk. yukarıda dn. 91. Ayrıca bk. GRANT 1996, 27.

⁹⁶ GIBBON 1987, I, 173.

Ardeşir'in Mezopotamya'yı istila etmesiyle başlayan süreç, hem Alexander'ın hem de annesi Mamaea'nın sonunu getirecekti. Ardeşir'e yazdığı mektup, bu kralı cesaretlendirdi ve savaş patlak verdi. Çünkü Ardeşir, Alexander'ın mektubuna Asya'yı istila ederek cevap vermişti⁹⁷.

İmparator Alexander'ın Sasanilere karşı yaptığı savaşa annesi Mamaea da katıldı. Bu arada Alemanlar ve Marcomanlar, Doğu Galya'ya saldırdılar. Ancak Mamaea, onlara karşı çıkılan seferde de oğlu Alexander'ı yalnız bırakmadı. Mamaea, imparatora düşmanla görüşülmesini, barışın korunması koşuluyla yıllık vergi teklif edilmesini tavsiye etti. Fakat bu tavsiye hem kendisinin hem de oğlunun sonunu getirdi. Zira annesinin tavsiyesine uyararak düşman karşısındaki teslimiyetçi tutum sergilemiş olan Alexander, askerın gözünden düştü. Zaten askerlere göre imparator, annesinin ve senatonun güdümündeydi. Gerçekten annesi onu hala bir çocuk gibi görüyordu ve öyle davranıyordu⁹⁸. Düşman karşısındaki bu son tavrı, Pannonia lejyonlarının isyanına neden oldu. Onlar komutanları Maksiminus'u imparator ilan ettiler. İmparator Alexander, Annesi Mamaea ve yakınları, 18/19 Mart 234 yılında, içinde buldukları imparatorluk çadırında kılıçtan geçirildiler⁹⁹. Mamaea, imparatorluk yönetiminde etkili olan Suriyeli kadınların sonuncusuydu.

Sonuç olarak Afrika kökenli bir imparator olan Septimius Severus'un Suriyeli bir rahibin kızı olan Julia Domna ile evlenmesi, Romalıların ilk kez tam anlamıyla bir imparatoriçe tavrı sergileyen etkili kadınların yönetimini tanımlarını sağlayacak süreci başlattı. Bu kadınlardan ilki olan Julia Domna'nın devlet yönetimindeki etkisi kesinlikle kocasının önüne geçecek seviyede değildi. Ancak o, resmi devlet etkinliklerinde imparatorun hep yanında ve onun kararlarında etkili olan bir mevkie sahipti. Doğulu geleneğini tamamen bir kenara itemiş, Suriye'deki Güneş tanrısının rahibinin kızı olduğunun izlerini yansıtan ağırlığıyla, sanata ve edebiyata olan ilgisi ve bu yönde entelektüel yaşamıyla imparatorluk tarihinde daha önce görülmeyen kadın etkinlik-saygınlığına sahip olabirmiştir. Hakkında çıkarılan olumsuz söylentiler, onun bu yönünü kesinlikle gölgeleyememiştir. Ancak onun şanssızlığı, çocukluğundan itibaren anlayamayan, birbirlerine kinli, kıskanç iki oğla sahip olmasıydı. Septi-

⁹⁷ Herodianus, VI.2.1 vd. Cassius Dio, *Rhomaika* LXXX.3.3.

⁹⁸ GIBBON 1987, 181. BIRLEY 1999, 195.

⁹⁹ Herodianus, VI.8 vd. Ayrıca bk. GRANT 1996, 47. ENSSLIN 1971, 69.

mius Severus ölünce, devletin ve oğullarının geleceği adına, iki oğlunu uzlaştırma çabası bir sonuç vermemiş, küçük oğlu Geta'nın büyük oğlu Caracalla'nın adamlarınca kucagında öldürülmesine tanık olmak gibi talihsiz bir acıyı sineye çekmek zorunda kalmıştır. Buna rağmen duygusal davranarak imparatorluğun ve ailenin geleceğini tehlikeye atacak bir entrika yoluna başvurmayarak, imparatorluğun resmi işlerinde Caracalla'ya yardımcı olmaya çalışan Julia Domna'nın yaşama ve yönetme azmi, Caracalla'yı öldüren Macrinus'un imparator ilan edilmesiyle sona erdi. Bu arada o, imparatoriçe olarak ablasını hep yanında istemiş, fakat onun kocasının devlet hizmeti kariyerini kendisinin devlet yönetimindeki nüfuzunu gölgelemeyecek bir seviyede tutmuştu. Julia Domna'nın ablası Iulia Maesa ve Maesa'nın kızı Julia Soaemias, imparator Macrinus'un onlara uygun gördüğü yeni konuma boyun eğmek niyetinde değillerdi. Onlar, Macrinus'un kendilerini sağ ve zengin bırakmak hatasını affetmediler. Suriye'de bulunan ve yeni imparator Macrinus'tan memnun olmayan Roma askerlerini ayaklandıracak koşulları örgütlemeyi başaran iki Suriyeli kadın, Soaemias'ın oğlu Elagabalus'un imparator ilan edilmesini sağlayınca yeniden Roma imparatorluğunun yönetimini ellerine geçirdiler. Iulia Maesa, ölünceye kadar imparatorluk yönetiminin en etkin kişisi oldu. O, ne kocasının ne de damatlarının imparatorluk yönetiminin etkin bir makamına gelmelerine izin verdi. Bu bakımdan Iulia Maesa'nın siyaseti, Iulia Domna'nunkinden farklı değildi.

Iulia Soaemias, Suriyeli kadınların en şanssız olanıydı. İmparator olan oğlu Elagabalus'un Romalılarca alaya alınan aykırı davranış ve Güneş tanrısına olan sarsılmaz inancı yüzünden Iulia Soaemias'ın yaşamı uzun sürmedi. Elagabalus'u korumak isteği ve devlet yönetiminde etkili olmak hırsı, Iulia Maesa ile arasının açılmasına neden oldu ve sonuçta oğluyla birlikte Iulia Maesa'nın entrikasının kurbanı oldu.

Roma'nın yeni imparatoru Alexander'in annesi olan son Suriyeli kadın Julia Mamaea, ablasından daha akıllıydı. Iulia Maesa ile uyumluydu. Iulia Maesa ölünce senatörlerle uyumlu olmaya özen gösteren Mamaea'nın eşini erken kaybetmesi onun adına belki bir şanstı. Oğlu imparator olduktan sonra hiç evlenmedi. Senatörler arasından seçtiği danışmanlarla imparator Alexander'in eğitimini ve devletin yönetim sorumluluğunu tek başına üstlendi. Onun devlet yönetimindeki etkisi ve ini-

siyatifi önceki Suriyeli kadınlardan çok daha üst seviyeydi. Zira o, öncekilerden farklı olarak askeri konularda da söz sahibi olmuştu.

Yaşadığı sürece bir ana imparatoriçe konumunda kalan Iulia Mamaea, İmparatorluk sınırlarını tehdit eden büyük bir saldırının olmaması yüzünden şanslıydı. Doğulu inancını, eğer buna sahipse, imparatorluk yönetiminde bulunduğu sürece öne çıkarmayan Julia Mamaea'nın imparatorluk yönetiminde oğlundan daha etkili konumda olması askerlerce benimsenmedi. Askerlerce cimri olarak tanınan Julia Mamaea, Germenlere karşı yapılacak savaş öncesinde oğluyla birlikte öldürülünce Roma'ya hükmeden Suriyeli kadınlar dönemi sona erdi. Ancak onlar sayesinde, Romalıların ayinlerini alaya aldıkları Güneş tanrısı kültü, "Sol Invictus =Yenilmez Güneş" olarak Roma'nın çok tanrılı dini içinde önemli bir mevki edindi.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

- AKŞİT 1985 O. AKŞİT, *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul 1985.
- BIRLEY 1999 A.R. BIRLEY, *Septimius Severus. The African Emperor*. London-New York 1999.
- Cassius Dio, *Rhomaika Dio's Roman History*. c. IX (İngilizce Çev. Earnest Cary), LOEB, London 1965.
- CIL* *Corpus Inscriptionum Latinorum* (Berlin 1862-)
- CLEVE 1998 R.L. Cleve, "Some Male Relatives of the Severan Women". *Historia* 37 (1988), 196-206.
- DURANT 1944 W. DURANT, *Caesar and Christ. A History of Roman Civilization and of Christianity from Their Beginnings to AD 325*. New York 1944.
- ENSSLIN 1971 W. ENSSLIN, "The Senate and the Army". *The Cambridge Ancient History XII* (Cambridge 1971), 57-94.
- GIBBON 1987 E. GIBBON, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi I* (çev. A. Baltacıgil). İstanbul 1987.
- GRANT 1996 M. GRANT, *The Severans. The Changed Roman Empire*. London-New York 1996.
- Herodianus Herodian. c. I-II (İngilizce Çev. C.R. Whitaker). London 1959.

- Homeros, *Ilyada* Homeros, *Ilyada* (çev. A. Erhat -A. Kadir). İstanbul 1981.
- HOWE 1942 L. Howe, *The Praetorian Prefect from Commodus to Diocletian*. Chicago 1942.
- KETTENHOFEN 1979 E. KETTENHOFEN, *Die syrischen Augustae in der historischen Überlieferung*. Bonn 1979.
- MATTINGLY-SYDENHAM 1936, H. MATTINGLY-E.A. SYDENHAM, *Roman Imperial Coinage*. vol.IV/1, London 1936.
- MILLER 1971 S.N. MILLER, "The Army and the Imperial House". *The Cambridge Ancient History XII* (Cambridge 1971), 1-56.
- PFLAUM 1961 H.G. PFLAUM, *Les carrieres procuratoriennes equestres sous le haut empire romain*. Paris 1961.
- SHA *Scriptores Historiae Augustae*, vols. I-II (çev. D. Magie), LOEB. London 1979.